

Ελληνισμός - Χριστιανισμός και η Θεανθρώπινη σχέσις των

Ορθοδοξία / Εκκλησιαστική Ιστορία

Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Μεταλληνός, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παν/μίου
Αθηνών (+2019)

Κοσμογονική τομή στην παγκόσμια ιστορία υπήρξε η συνάντηση του Χριστιανισμού, ως νέας δυνάμεως, που έμελλε να μεταστοιχειώσει ριζικά τον κόσμο, και του Ελληνισμού ως τρόπου ζωής και σκέψευς. Το θείο (Άκτιστο), που ως αυθεντικός αγιοπατερικός Χριστιανισμός (Ορθοδοξία) εισβάλλει λυτρωτικά στην ιστορία, ενώνεται «ασύγχυτα και αδιαίρετα» με ό,τι υπεροχότερο γέννησε ποτέ η ανθρωπότητα στην ιστορική της πορεία, την Ελληνικότητα. Η Θεανθρώπινη αυτή ένωση, που συντελέσθηκε στο ιστορικό σώμα του Χριστού, την Εκκλησία, προσδιορίζει όχι μόνο τον τρόπο της ενώσεως των δύο αυτών μεγεθών (ιεράρχηση του ανθρωπίνου στο θείο), αλλά και το ακατάλυτό της (αδύνατο διαλύσεώς της).

1. Το άνοιγμα της εκκλησιαστικής κοινωνίας προς τα «Έθνη» φαίνεται ήδη στο Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο και καταφάσκεται από τον ίδιο τον Θεάνθρωπο, με βάση την ήδη συντελεσθείσα ακατάλυτη ένωση θείου και ανθρωπίνου στο θεανθρώπινο Πρόσωπό Του (Ιω. 12, 20-24): «Ήσαν δε τινες Έλληνες εκ των αναβαινόντων, ίνα προσκυνήσωσιν εν τη εορτή. Ούτοι ουν προσήλθον τω Φιλίππω... και ηρώτων αυτόν λέγοντες· κύριε, θέλομεν τον Ιησούν ιδείν. Έρχεται Φίλιππος και λέγει τω Ανδρέα, έρχεται Ανδρέας και Φίλιππος και λέγουσι τω Ιησού. Ο δε Ιησούς αποκρίνεται αυτοίς λέγων ελήλυθεν η ώρα, ίνα δοξασθή ο υιός του ανθρωπου».

Το χωρίο αυτό —σημαντικότατο οπωσδήποτε— κακοποιείται συχνά από μία ακραία «εθνικιστική» (ρατσιστική) ερμηνεία, καρπό αντιεπιστημονικής (χωρίς δηλαδή ολόκληρη και τεκμηριωμένη γνώση) συνθηματολογίας, εγκλωβισμένης σε ιδεοληπτικά στερεότυπα για την εξυπηρέτηση παραταξιακών σκοπιμοτήτων και αναιρετικά οπωσδήποτε της Αλήθειας. «Έλληνες» εδώ κατά τινος ερμηνευτάς μπορεί να μή σημαίνει «εκ καταγωγής», αλλά «εθνικούς» του ελληνιστικού περιβάλλοντος, προσηλύτους του Ιουδαϊσμού, έτοιμους να δεχθούν την ιουδαϊκή πίστη. Γι' αυτό τιμούν το Ιουδαϊκό «πάσχα». Προσωπικά δέχομαι ότι ήσαν όντως Έλληνες. Το «ελήλυθεν η ώρα» αναφέρεται στην (εγγίζουσα) διάρρηξη κάθε σχέσεως της Εκκλησίας από τον φαρισαϊκό εθνικισμό (φυλετισμό) (πρβλ. Ματθ. 15, 21 έ.). «Δόξα» δε του Χριστού είναι το «πάθος», ο σταυρικός Του θάνατος, που φανέρωσε τη θεότητά Του. Το θαύμα στον Θεάνθρωπο δεν είναι η Ανάσταση, αλλά ο θάνατος: «Η ζωή, πως θνήσκει· πώς και τάφον οικεί...»; Η συνέχεια του κειμένου θεμελιώνει αυτή την ερμηνεία: Στίχ. 24: «Αμήν αμήν λέγω υμίν· εάν μή ο κόκκος

του σίτου, πεσών εις την γήν, αποθάνη, αυτός μόνος μένει. Εάν δε αποθάνη, πολύν καρπόν φέρει». Ο θάνατος του Χριστού, με όλη τη συνέχειά του (ανάσταση, ανάληψη, πεντηκοστή), έγινε αστείρευτη πηγή δυνάμεως για την Εκκλησία.

Η «εθνικιστική» ερμηνεία αυτού του χωρίου μιλεί για «δόξα» του Ελληνισμού και όχι «δόξα» του Χριστού, με την παραπάνω σημασία. Εδώ θεμελιώνουν οι φυλετικά-ρατσιστικά σκεπτόμενοι την εντελώς λανθασμένη αντίληψη για σωτηρία δήθεν της Ορθοδοξίας μέσα στον Ελληνισμό. Όπως ορθά έχει όμως λεχθεί, η Ορθοδοξία σώζει τον Ελληνισμό. Όσο υπάρχει Ορθοδοξία, θα ακούγεται παγκόσμια η Ελληνική γλώσσα. Η Εκκλησία, με τη θεολογία και τη λατρεία της, παραμένει διαιώνια ο μόνος χώρος απόλυτης κυριαρχίας της ελληνικής γλώσσας και κατά συνέπεια του ελληνικού πνεύματος.

Έτσι όμως, αποκρούεται μόν ο Ιουδαϊκός φυλετισμός, αλλά για να οδηγηθούμε σε ένα ελληνικό φυλετισμό. Το ίδιο γίνεται με την ερμηνευτική κακοποίηση του χωρίου Ματθ. 21, 43: «αρθήσεται αφ' υμών η βασιλεία του Θεού και δοθήσεται έθνει, ποιούντι τους καρπούς αυτής». Η άγνοια μάλλον και εδώ διαστρέφει τα πράγματα. «Βασιλεία του Θεού» είναι η άκτιστη - πνευματική δεσποτεία του Τριαδικού Θεού και όχι κάποιο ενδοκοσμικό κυριαρχικό εξουσιαστικό σχήμα (πρβλ. Ίω. 18, 36: «η βασιλεία η εμή ουκ έστιν εκ του κόσμου τούτου»). Το «έθνος» έξ άλλου, που θα λάβει τη «βασιλεία», δεν είναι το (φυλετικά) ελληνικό, άλλα το «χριστιανικό», το «Γένος των Ορθοδόξων», στο οποίο φυσικά ανήκουν και οι φυλετικά Έλληνες, που με την αυτοπαράδοσή τους στο Χριστό και το Ευαγγέλιό Του θα αναδεχθούν σε «πρωτοτόκους εν πολλοίς αδελφοίς», ως επιφανέστερο και εκλεκτότερο στοιχείο του πολυεθνικού χριστιανικού αμαλλάματος (πρβλ. αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης από το 330 μ.Χ. και μετά).

2. Με την αποστολική σύνοδο (Πράξ. 15, 6 έ.), συντελείται το επίσημο —και αποφασιστικό— άνοιγμα της Εκκλησίας στον εθνικό κόσμο. Δύο επισημάνσεις εδώ έχουν τεράστια σημασία. Το νέο θεανθρώπινο μέγεθος, που αρδρεύει και μεταστοιχειώνει ολόκληρη την οικουμένη, αυτοκαλείται με το ελληνικό όνομα «Εκκλησία». Εξ άλλου, ο πρώτος Απόστολος της νέας πίστεως, ο πρώην διώκτης της Εκκλησίας Παύλος, θα αναδειχθεί σε κατ' εξοχήν «απόστολο των Εθνών», του ελληνικού και ελληνίζοντος κόσμου και ένας από τους μεγαλύτερους ελληνιστές της εποχής του. Από το 70 μ.Χ. (καταστροφή των Ιεροσολύμων από τον ρωμαίο αυτοκράτορα Τίτο) οι Έλληνες αναλαμβάνουν ουσιαστικά την ηγεσία της Εκκλησίας. Έκτοτε ο σύνδεσμος Ελληνισμού και Χριστιανισμού θα αποβεί αστασίαστος και αδιάσπαστος.

Με τη συναδέλφωση Ελληνισμού — Χριστιανισμού, στα όρια του σώματος του Χριστού, πραγματοποιούνται κάποιες τολμηρές και σωτήριες υπερβάσεις. Πρώτα η

υπέρβαση του ιουδαϊκού εθνικισμού με την αποδοχή από το ιουδαϊκό στοιχείο, που συναδελφώθηκε με το ελληνικό μέσα στην Εκκλησία (Κολ. 3, 11: «οὐκ ἔνι Ἕλλην και Ιουδαίος»), του κόσμου των Εθνών. Αυτό σήμαινε ταυτόχρονα απόρριψη του «φαρισαϊσμού», που γέννησε το πνεύμα του μισέλληνα σιωνισμού (Η πατερική Ορθοδοξία δεν διακατέχεται από αντισημιτισμό, αλλά γνωρίζει την εχθρότητα του σιωνισμού). Οι χριστιανοί Ιουδαίοι δέχονται τον Θεό «σωτήρα πάντων ανθρώπων, μάλιστα πιστών» (Απ. Παύλος, Α' Τιμ. 4, 10). Είναι αξιοπρόσεκτο, ότι (πρώην) Ιουδαίοι, όπως ο Ιωάννης και ο Παύλος, αναφερόμενοι ως χριστιανοί στους ομοεθνείς τους, χρησιμοποιούν τρίτο πρόσωπο, δείχνοντας τη χριστιανική ταυτότητά τους, που τους συναδελφώνει με τους χριστιανούς Έλληνες, αλλά τους διαφοροποιεί από τους εχθρούς του Σταυρού Ιουδαίους. Αλλά και ο Ελληνισμός, ενοφθαλμιζόμενος στην Εκκλησία, πραγματοποιεί τη μεγαλειωδέστερη αυθυπέρβασή του, το πέρασμά του δηλαδή από τον κτιστό (ανθρώπινο) λόγο στον άκτιστο Θείο Λόγο (Χριστό) και από τον ενάρετο άνθρωπο της φιλοσοφίας (ανθρωπισμός) στον κατά χάρη θεούμενο, ως «καινή κτίση» (αναδημιουργία ανθρώπου και κόσμου Β' Κορ. 5, 17).

3. Μιλώντας όμως για τον Ιουδαϊκό κόσμο και την εν Χριστώ διάσπασή του (Χριστιανοί Ιουδαίοι - διώκτες του Χριστιανισμού, φαρισαϊζοντες/σιωνιστές), μπορούμε να σταθούμε για λίγο και στο θέμα της Π. Διαθήκης. Με την απόρριψη του Χριστού ο εβραϊκός κόσμος συναπορρίπτει στην πράξη και την Παλαιά Διαθήκη, που είναι το ιερό βιβλίο των χριστιανών, αφού κατά τη δήλωση του ίδιου του Χριστού (ΐω. 5, 46), αλλά και του Απ. Παύλου (βλ. λ.χ. Α' Κορ. 2, 8 κλπ.), η αναφορά όλης της Π.Δ. είναι στο πρόσωπο του Μεσσία - Χριστού. Οι Εβραίοι περιμένουν ακόμη το «Μεσσία» τους ή προχωρούν σε άλλες ταυτίσεις. Έστω, λοιπόν, και από πλευράς ερμηνευτικής προσεγγίσεως, η Π.Δ. των Χριστιανών διαφοροποιείται από εκείνη των Εβραίων. Το ιστορικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο εκδιπλώνεται το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου, έχει δευτερεύουσα σημασία. Και το ιουδαϊκό (της Π.Δ.) και το ελληνορωμαϊκό (της Κ.Δ.). Γι' αυτό και οι Άγιοι Πατέρες μας, ερμηνεύοντας την Π.Δ., δίνουν στα ιστορικά της γεγονότα «τυπολογικό» χαρακτήρα. Δεν τα βλέπουν απλώς ως ιστορία, αλλά κυρίως ως τυπολογική αναφορά στον Χριστό (προτύπωση - εκπλήρωση). Έτσι κατανοούμε οι (Έλληνες) Ορθόδοξοι την Π.Δ. και όχι εβραϊκά.

Ας αφήσουμε ότι εμείς οι Ορθόδοξοι δεχόμεθα τον ευρύτερο «κανόνα» της Π.Δ., δηλαδή 49 βιβλία και όχι 36, όπως οι Εβραίοι. Διότι συγκαταλέγουμε και τα παλαιοδιαθηκικά βιβλία, που έχουν γραφεί πρωτοτύπως στα ελληνικά. Η Π.Δ. του Χριστού, των Αποστόλων Του και της ζωής της Εκκλησίας (ως σήμερα) είναι η ελληνική Μετάφραση των Ο', που μπορεί —κατα μία εκδοχή— να έγινε για να προσηλυτισθεί ο ελληνοιστικός κόσμος, οι Άγιοι Πατέρες μας όμως την ερμηνεύουν

με τρόπο, που αναιρεί κάθε ιουδαίζουσα τάση, μέσα στην εν Χριστώ παγκοσμιότητα της Εκκλησίας. Η Π.Δ. μόνο τυπικά υπάρχει στον εβραϊσμό, αφού οι Εβραίοι ουσιαστικά καταφεύγουν στις παραπαραδόσεις τους (Ταλμούδ και Ταργκούμ), τις «παραδόσεις των ανθρώπων» (Μάρκ. 7, 8).

4. Την αυθεντική ένωση Ελληνισμού και Ορθοδοξίας διασώζουν διαχρονικά οι Άγιοί μας, Πατέρες και Μητέρες, δίνοντας στη σύζευξη αυτή προτεραιότητα στο σωτήριο λογικό περιεχόμενο της Ορθοδοξίας και αποφεύγοντας έτσι τη νόθο συζυγία (αίρεση). Μέσω των Ελλήνων Πατέρων η Ορθοδοξία προσέλαβε τον Ελληνισμό χωρίς να υποδουλωθεί στο πρόσλημμα. Προσέλαβε έτσι τον ελληνικό λόγο, άλλα ανανοηματοδοτώντας τον και μεταβάλλοντάς τον σε εκκλησιαστικό λόγο. Αυτό διακηρύσσει ο Έλληνας Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς: «Κάν τις των Πατέρων τα αυτά τοίς έξω φθέγγηται, αλλ' επί των ρημάτων μόνον· επί δε των νοημάτων πολύ το μεταξύ» (η ταύτιση περιορίζεται στους όρους, στα νοήματα υπάρχει μεγάλη διαφορά). Εδώ αναδύεται και το σκανδαλιστικό για τον μη πλήρως εκχριστιανισμένο Ελληνισμό της (αιρετίζουσας ή παγανίζουσας) διανόησης, ότι —παρά την πανηγυρική κατάφαση της ελληνικής παιδείας— η ορθόδοξη θεολόγηση είναι συνέχεια της προφητικής θεολογικής παραδόσεως της Π.Δ. και όχι της ελληνικής (θεολογούσας) σκέψεως, χωρίς βέβαια να μπορεί να χαρακτηριστεί (τουλάχιστον αφελώς) εβραϊκή, αφού, όπως ελέχθη, η Π.Δ., χριστοκεντρικά θεωρούμενη, ανήκει στους Χριστιανούς και όχι στους Εβραίους. Ο Έλλην λόγος, σ' όλο το πλάτος και το δυναμισμό του, γίνεται βασικό όργανο εκφράσεως της Ορθοδοξίας, αλλά η Ελληνική Φιλοσοφία μόνο παιδευτικό χαρακτήρα έχει στην Ορθοδοξία· το περιεχόμενό της μένει τελείως έξω από τη θεολογία του εκκλησιαστικού σώματος. Αυτό διατυπώνει, συγκεφαλαιώνοντας όλη τη σχετική πατερική παράδοση, το «Συνοδικόν της Ορθοδοξίας» (914ος αί.): «Τοίς τα ελληνικά διεξιούσι μαθήματα και μη διά παιδευσιν μόνον ταύτα παιδευομένοις, αλλά και ταίς ματαίαις αυτών δόξαις επομένοις και ως αληθέσι πιστεύουσιν... ανάθεμα».

5. Έτσι, μένει έξω από την Ορθόδοξη - πατερική θεολογία η μυθολογούσα ελληνική σκέψη, ο διονυσιακός αισθησιασμός και γενικά ό,τι εμποδίζει τον άνθρωπο στην ένταξή του στην εν Χριστώ ύπαρξη. Η ζήτηση όμως της αλήθειας (παιδεία - επιστήμη), η αγάπη προς το ωραίο (φιλοκαλία), η πολιτική ως διευθέτηση των κοινών και γενικά η «ζήτηση της αλήθειας», ως θεμελιώδης ελληνική αρετή, καταξιώνονται χριστιανικά και συνεχίζονται στα πρόσωπα των εξ ίσου Ελλήνων, όπως και οι αρχαίοι, Πατέρων. Συνείδηση της ελληνικής κληρονομιάς τους έχουν έντονα όλοι οι Έλληνες Πατέρες (ο Μ. Βασίλειος εκαυχάτο ότι η μητέρα του Εμμέλεια καταγόταν από τους Ηρακλείδες), βλέποντας όμως ταυτόχρονα την ελληνικότητά τους αναγεννημένη στην αγιοτριαδική χάρη. Είναι εντυπωσιακό, ότι

η σύγχρονη επιστήμη (Αρχαιολογία) έχει αναθεωρήσει παλαιότερες ερμηνείες για την ανέγερση χριστιανικών Ι. Ναών στη θέση αρχαίων. Σήμερα οι «βυζαντινοί» αρχαιολόγοι στις περιπτώσεις αυτές βλέπουν όχι διάθεση καταστροφής, αλλά συνείδηση της συνέχειας ως υπέρβαση και είσοδο στο βασίλειο της χάρης (χωρίς να λείπουν φυσικά και οι καταδικαστέες περιπτώσεις άλογου φανατισμού και στις δύο πλευρές). Εκφραστικό και πρόχειρο για μας παράδειγμα: η μικρή μητρόπολη (Άγιος Ελευθέριος) δίπλα στη Μητρόπολη των Αθηνών. Πλάκες με αρχαίες παραστάσεις από τον αρχαίο ναό σώζονται εμφανέστατα, περιγεγραμμένες στην εξωτερική επιφάνεια του χριστιανικού. Ακόμη: στην Καταπολιανή της Πάρου ο αρχαίος ναός σώζεται κάτω από τα θεμέλια του χριστιανικού (έκφραση της υπερβάσεως, για την οποία μιλήσαμε παραπάνω). Οι Χριστιανοί Έλληνες που έκτισαν την Αγιά Σοφιά, ήξεραν πώς οι προγονοί τους είχαν κτίσει τον Παρθενώνα!

Ο Ελληνισμός στις θεόνομες και λυτρωτικές αναζητήσεις του δεν απορρίφθηκε. Αυτό που αποκρούεται από τους Έλληνες Πατέρες (Μ. Βασίλειος, Γρηγόριος Θεολόγος, Γρηγόριος Νύσσης, Ίω. Χρυσόστομος κ.λπ.) είναι η εκφιλοσόφηση της πίστεως (μεταφυσική θεολόγηση) ή η εκνομίκευσή της. Αντίθετα, εξελληνισμό του Χριστιανισμού συνιστά η αίρεση και η αιρετίζουσα διανόηση (εμμονή στο μη ανακαινισμένο ανθρώπινο). Ο Χριστιανικός Ελληνισμός εκφράζεται με τον όρο (από τον 4ο αιώνα) Ορθόδοξια και γι' αυτό ιστορικά όχι νομικά ο Έλληνας μόνο ως ορθόδοξος χριστιανός μπορεί να νοηθεί. Ο αείμνηστος π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, ρώσος κληρικός της διασποράς, που εντάχθηκε όμως εκούσια στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου (!), καθηγητής του Χάρβαρντ και του Πρίστον, ο μεγαλύτερος ορθόδοξος θεολόγος του 20ου αιώνα, άφησε στην εποχή μας δύο υπέροχες για μας τους κατά σάρκα Έλληνες ομολογίες: α) Ο Ελληνισμός ολοκληρώθηκε μέσα στην Εκκλησία, ως αιωνία κατηγορία της χριστιανικής υπάρξεως· και β) δεν μπορεί κανείς να γίνει χριστιανός (ορθόδοξος), αν δεν γίνει πρώτα Έλληνας. Αν δεν κυριαρχείται δηλαδή από τη «ζήτηση της αλήθειας», που είναι το κύριο στοιχείο της Ελληνικότητας (Κλήμης ο Αλεξανδρεύς). Σε τελευταία ανάλυση, για τον Ορθόδοξο Έλληνα όλων των αιώνων αυτή είναι η μεγαλύτερη τιμή· η καταξίωσή του από τη Θεία Χάρη, στην υμνογραφία των Χριστουγέννων, γραμμένη στην Ελληνική γλώσσα, να διατρανώνει σ' όλη την κτίση: «Εύρομεν την Αλήθειαν»! Εν Χριστώ το ζητούμενο από την ελληνική ψυχή έχει τελεσίδικα βρεθεί. Γι' αυτό ο μεγάλος γερμανός Θεολόγος Al Jeremias έλεγε ότι, αν ο Πλάτων συναντούσε το Χριστό, θα γονάτιζε ενώπιόν του, λέγοντας: «Ο Κύριός μου και ο Θεός μου»! Ο σημερινός παγανιστικός «Ελληνισμός» (Julianus Redivivus) —όπου υπάρχει— δεν είναι συνέχεια του αρχαίου, αλλά άρνησή του. Διότι αρνείται αυτό, που ο Ελληνισμός βρήκε στο πρόσωπο του Χριστού, τη σωτηρία.

Πηγή: Εφημερίδα Ορθόδοξος τύπος», εβδομαδιαία Έκδοσις της Πανελληνίου

Ορθοδόξου Ενώσεως (Π.Ο.Ε.), αριθμός φυλλου: 44, Έτος νβ', Αθήναι, 5 Οκτωβρίου
2012

<http://bit.ly/11Jt1H>